

"Upadłość konsumencka. Zagrożenia etyczne wynikające ze zmian w prawie upadłościowym"

Wprowadzenie

Jan ma 50 lat, mieszka w Warszawie, gdzie jeszcze do niedawna pracował w firmie budowlanej jako murarz. Niestety, ponad pół roku temu, na placu rozpoczynającej się budowy, uległ poważnemu wypadkowi. Kilkutygodniowy pobyt w szpitalu i wyrok – trwały uszczerbek na zdrowiu, który nie pozwolił Janowi na powrót do pracy w zawodzie. Ponadto, dla zachowania nadszarpniętej sprawności fizycznej konieczna była kosztowna rehabilitacja. Okazało się jednak, że dla mężczyzny był to dopiero początek poważnych problemów. Od wielu lat mieszka bowiem w niewielkim, wynajmowanym mieszkaniu. Rok wcześniej postanowił przeprowadzić gruntowny remont swojego lokum, co wiązało się z kredytem w wysokości 10 000 zł. Nadgodziny, które do tej pory regularnie wypracowywał, pozwalały na spłatę raty, a Jan mógł w spokoju cieszyć się ze swojego odświeżonego mieszkania. Obecnie, otrzymując świadczenie wypadkowe, nie jest w stanie regulować zarówno raty kredytu, jak i bieżącego czynszu wynikającego z umowy najmu. Wobec już istniejących problemów finansowych, Jan musiał wziąć jeszcze jedną pożyczkę gotówkową na opłacenie kosztów leczenia i rehabilitacji. Po kilku miesiącach zmagania z narastającymi kłopotami postanowił złożyć wniosek o upadłość konsumencką...

Przytoczona historia jest parafrazą przykładowego wniosku o upadłość konsumencką, który można znaleźć w tematycznym poradniku na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości¹. Jej bohater jest modelowym przypadkiem konsumenta, którego niezawiniona sytuacja życiowa doprowadziła do konieczności ogłoszenia bankructwa. We wniosku, po opisie problemu, możemy znaleźć następujące zdanie: *Dłużnik spełnia przesłanki do ogłoszenia upadłości. Niewypłacalność powstała z przyczyn losowych i niezależnych oraz niezawinionych od Dłużnika*². Jednak spróbujmy rozwinąć tę historię i poznać jej dalszy ciąg:

...Życie rodzinne Jana nie przebiegało zbyt pomyślnie. Ciągłe kłopoty finansowe oraz szereg innych problemów dość szybko doprowadziły do rozpadu jego małżeństwa, po którym pozostawił samotną żonę z kilkuletnim ówczesnie synem. Aktualnie Piotr, jedyny potomek

---

¹Por. <https://www.ms.gov.pl/pl/informacje/news,6792,upadlosc-konsumentencka--poradnik.html>, 03.03.2019r.

² Tamże, s. 17.

Adrian Skutnik

Jana, ma 25 lat, pracuje zawodowo i przygotowuje się do założenia rodziny. Kontakty pomiędzy ojcem a synem mimo, że dosyć chłodne, są regularne, szczególnie w obliczu zaistniałego wypadku. Piotr stara się pomóc ojcu, wożąc go na rehabilitację i zbierając konieczne dokumenty do postępowania upadłościowego. Nie potrafi poratować ojca finansowo, gdyż za swoją pracę otrzymuje wynagrodzenie, które z ledwością pozwala na życie w centrum Warszawy. Sam posiada kredyt hipoteczny, za który był w stanie kupić niewielką kawalerkę. Wraz z narzeczoną już podjęli decyzję o wzięciu kolejnego kredytu na wymarzone wesele, a jeśli będzie taka możliwość, to może uda się pojechać w podróż poślubną na Wyspy Kanaryjskie. Ich największym zmartwieniem przedślubnym jest szukanie banku lub innej instytucji finansowej, która będzie chciała sfinansować ich marzenia, gdyż na pomoc rodziny nie mogą liczyć. Partnerka Piotra zaczyna się zastanawiać, czy kolejne odmowy nie wynikają bynajmniej z ich słabej kondycji finansowej. Piotr jednak uspokaja swoją narzeczoną (i własne sumienie) znając cały proces postępowania upadłościowego. Ponadto przeczytał w Internecie³, że od tego roku nikt nie będzie patrzył na powody jego niewypłacalności...

Rozwój prawa upadłościowego w Polsce

Możliwość ogłoszenia upadłości konsumenckiej jest w polskim prawie regulowana ustawą Prawo upadłościowe z dnia 28 lutego 2003 r.⁴. Ten akt prawny zastąpił regulacje dotyczące postępowań upadłościowych i naprawczych funkcjonujących w polskim prawie jeszcze przed II wojną światową⁵. Samo pojęcie „upadłości konsumenckiej” prawo określa jako „postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej” i zostało wprowadzone w krajowym systemie prawnym ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r.⁶ jako jedna z kilku zmian wprowadzonych w wyżej wymienionej ustawie. Definicja przygotowana w poradniku Ministerstwa Sprawiedliwości brzmi:

---

³ Por. <https://spiralazadluzenia.pl/abc-upadlosci/upadlosc-konsumencka-2019.html>, 03.03.2019r.

⁴ Por. *Ustawa z dnia 28 lutego 2003r. Prawo upadłościowe*, Dz.U. 2003 nr 60 poz. 535, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030600535>, 10.03.2019r.

⁵ Por. *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934r. Prawo upadłościowe*, Dz.U. 1934 nr 93 poz. 834, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19340930834>, 10.03.2019r.

⁶ Por. *Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, Dz.U. 2008 nr 234 poz. 1572, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082341572>, 10.03.2019r.

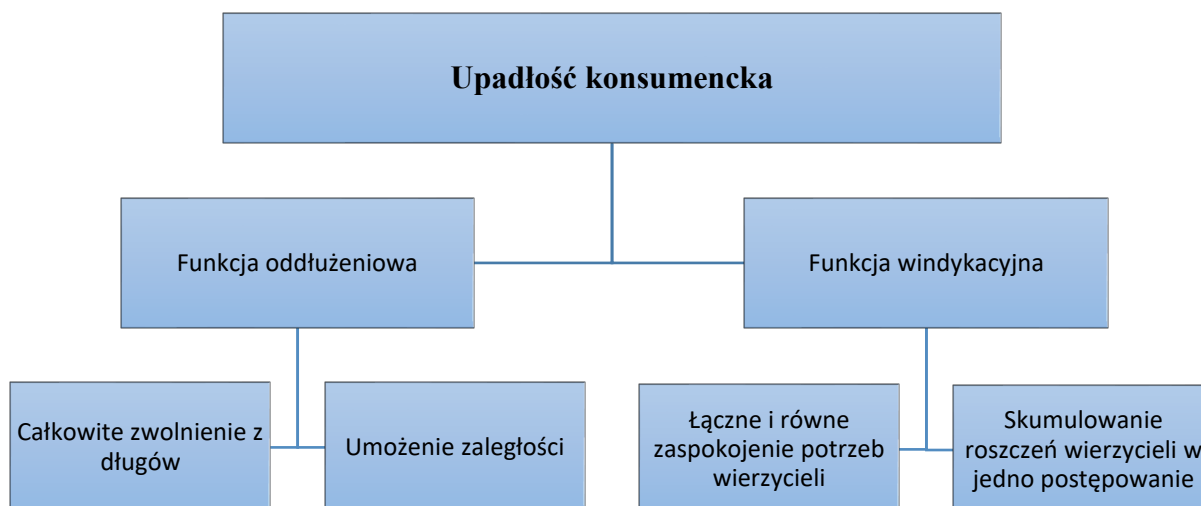

Upadłość konsumencka jest postępowaniem sądowym przewidzianym dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (konsumentów), którzy stali się niewypłacalni.

Niewypłacalność to stan, w którym dłużnik nie jest w stanie wykonywać swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (art. 11 ust. 1 p.u.n.) – np.: nie ma pieniędzy na jednoczesny zakup środków codziennego użytku oraz spłatę pożyczki.

Za cel wprowadzonego prawa przedstawiane są dwie funkcje, które spełniać ma możliwość ogłoszenia upadłości konsumenckiej:

Prawo wprowadzone pod koniec 2008 roku okazało się w praktyce martwym przepisem, gdyż do czasu nowelizacji, która weszła w życie 31 grudnia 2014⁷, ilość ogłoszonych upadłości oscylowała w okolicy 10-12 spraw rocznie⁸. Powyższa nowelizacja znacząco uprościła ten proces oraz złagodziła warunki konieczne do złożenia wniosku o upadłość. Jednocześnie całość postępowania nadal pozostaje postępowaniem sądowym. W praktyce oznacza to tyle,

---

⁷ Por. Ustawa z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. 2014 poz. 1306, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20140001306>, 16.03.2019r.

⁸ Por. <https://www.polskieradio.pl/42/276/Artykul/1492767,Upadlosc-konsumencka-liczba-wnioskow-przekroczyła-oczekiwania>, 16.03.2019r.

Adrian Skutnik

że zarówno konsument, jak i wszyscy wierzyciele uczestniczący w procesie są zobowiązani do wykonania postanowień zawartych w ogłoszonym wyroku. Ustawodawca, w obowiązujących aktualnie przepisach zastrzegł jednak, że wniosek o ogłoszenie upadłości może zostać oddalony (Art. 491⁴ ust. 1) *...jeżeli dłużnik doprowadził do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa*. Zapis ten powoduje, że przez sąd badane są przyczyny niewypłacalności dłużnika, a w wypadku stwierdzenia umyślnych lub rażąco niedbałych działań konsumenta, poprzez które nie jest w stanie regulować swoich zobowiązań, sąd nie zezwala na dalsze postępowanie upadłościowe. Obecnie procesowany⁹, przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości, „projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw”¹⁰ zakłada między innymi zmianami uchylenie powyższego zapisu. „Wielkie Czyszczenie¹¹”, „rewolucyjne zmiany?”¹², „Lekkomyślność? Nie będzie przeciwskazaniem¹³”, to tylko niektóre z nagłówków artykułów odnoszących się do zmian proponowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Pro et contra

Ministerialny projekt wzbudza wiele emocji, zbierając wokół siebie zarówno zwolenników, jak i przeciwników wprowadzanych zmian. Proponowane rozwiązania są kontynuacją „prokonsumenckiej” polityki legislacyjnej, która w sporach na linii konsument – osoba prawna (firma, spółdzielnia, urząd, bank itp.) stara się chronić słabszego w tej sytuacji, czyli przysłowiowego Kowalskiego. Ten kierunek jest akceptowany przez większość społeczeństwa (nierzadko poważnie zadłużonego), a co za tym idzie pozytywnie wpływa na wizerunek samego ustawodawcy. Ponadto, zadowoleni z wprowadzanych zmian mogą być prawnicy, świadczący kompleksowe przeprowadzenie przez proces upadłości konsumenckiej, kancelarie adwokackie, których pracownicy specjalizują się w prawie upadłościowym, a także syndycy, których obecność jest niezbędna w trakcie postępowania upadłościowego.

---

⁹ Stan na 16.03.2019 r.

¹⁰ Por. <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12312002/katalog/12511210#12511210>, 16.03.2019r.

¹¹ Por. <http://blog.upadlosc-konsumencka.pl/nowa-upadlosc-konsumencka-2019-czyli-wielkie-czyszczenie-ocena-projektu-nowelizacji/>, 16.03.2019r.

¹² Por. <https://www.upadlosc-kancelaria.pl/upadlosc-konsumencka-2019-zmiany/>, 16.03.2019r.

¹³ Por. <https://www.prawo.pl/prawo/lawiejsza-upadlosc-konsumencka-od-2019-roku,309671.html>, 16.03.2019r.

Adrian Skutnik

Jednak fala krytyki płynąca z poważnych instytucji krajowych wskazuje, że warto zastanowić się nad sensownością wprowadzania kolejnych udogodnień dla dłużników. Przyjrzyjmy się kilku zebranych wypowiedziom¹⁴:

Sąd Najwyższy: „Rozwiązanie to ma zapewnić kompleksową restrukturyzację zobowiązań dłużnika będącego konsumentem. Może być jednak **niedogodne dla wierzycieli** (zwłaszcza banków hipotecznych), którzy na realizację swoich wierzytelności będą musieli czekać więcej niż standardowo przewiduje to układ”.

Prezes Sądu Apelacyjnego w Poznaniu (Sędziowie Sądu Rejonowego Poznań – Stare Miasto): „Projekt nie posiada **aksjologicznego i celowościowego uzasadnienia**, znacząco pogłębia istniejącą już obecnie systemową niespójność przepisów prawa upadłościowego i prawa karnego (...) proponowana liberalizacja przesłanek ogłoszenia upadłości będzie zachęcać do podejmowania nierzetelnych i nieuczciwych zachowań”.

Prezes Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu: „Polski model upadłości konsumenckiej premiuje tych, którzy się **nadmernie zadłużają (najczęściej w celach konsumpcyjnych)** i nie posiadają na siebie żadnego majątku, posiadając najczęściej zapewnione zaspokojenie swoich potrzeb mieszkaniowych w ramach niezbywalnych, a zatem niepodlegających egzekucji, praw (zwykle w postaci najmu lokalu komunalnego)”.

Prezes Sądu Apelacyjnego w Katowicach (Sąd Okręgowy w Częstochowie): „Prawo powinno wpływać na kształtowanie właściwych postaw moralnych, a proponowane wyłączenie przesłanki umyślności jest złym rozwiązaniem i absolutnie tego nie czyni, a wręcz przeciwnie **może spowodować upowszechnienie zachowań nieodpowiedzialnych**”.

Stowarzyszenie Sędziów Upadłościowych i Restrukturyzacyjnych: „Wejście w życie ustawy w przedstawionym kształcie **dodatkowo dociąży i tak już przeciążone sądy upadłościowe**, borykające się z brakiem kadry orzeczniczej, administracyjnej i pomocniczej (pracownicy sekretariatów, asystenci sędziów) oraz infrastruktury (brak narzędzi pracy, a w szczególności – brak rejestru upadłości)”.

---

¹⁴ Wszystkie cytaty za: <http://blog.upadlosc-konsumencka.pl/propozycje-zmian-do-ustawy-prawo-upadlosciowe/>, 17.03.2019r. Wyróżnienia w tekście dokonane przez autora eseju.

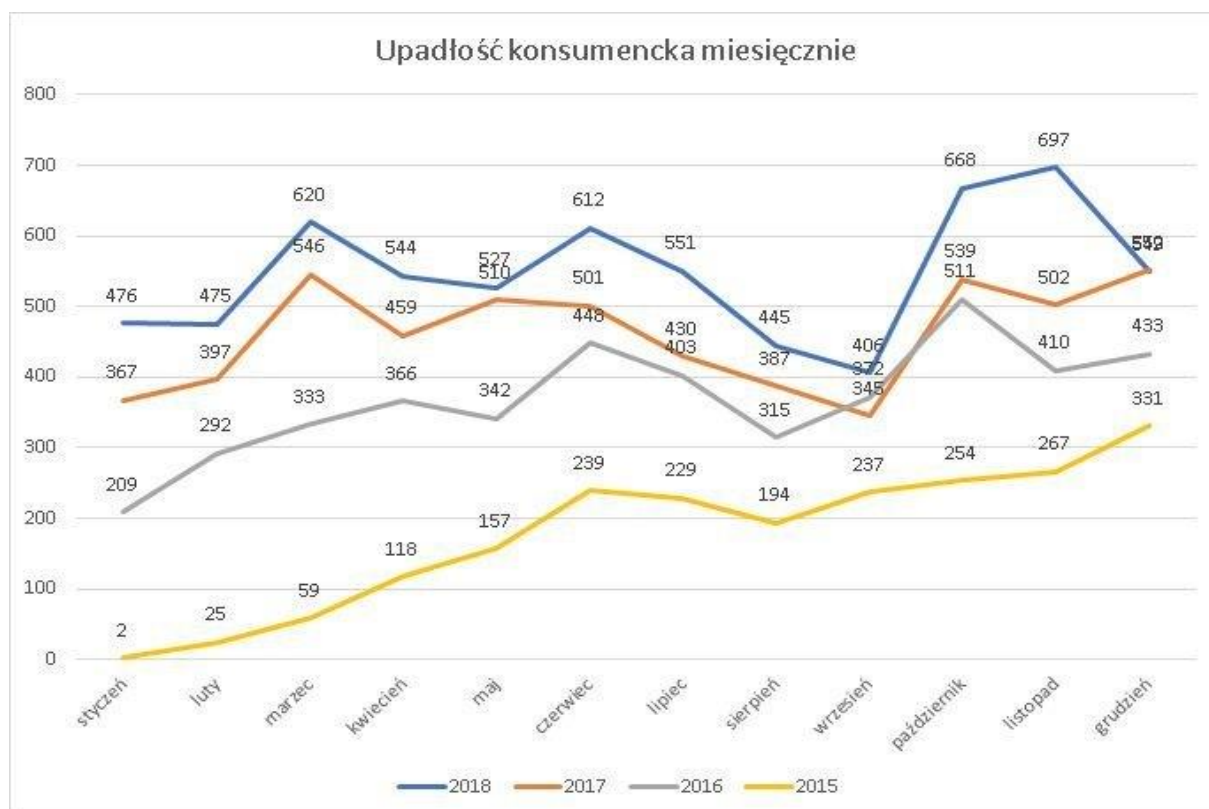
Adrian Skutnik

ZBP: „Wskazać należy, że Projekt przewiduje m.in. odstąpienie od badania umyślności lub rażącego niedbalstwa dłużnika w doprowadzeniu do niewypłacalności lub do zwiększenia stopnia tej niewypłacalności, co stanowi **wypaczenie systemu bezpieczeństwa finansowego i zagrożenie dla bezpieczeństwa obrotu cywilno-prawnego**, a także złamanie podstawowej zasady obowiązującej od czasów funkcjonowania prawa rzymskiego – **zasady odpowiedzialności za zaciągnięte długi**”.

Co mówią liczby?

Jak zostało zauważone w poprzednim punkcie, ustanawiane prawo idzie w parze z oczekiwaniami społecznymi, a niekoniecznie z chłodną analizą prawną, gospodarczą i etyczną. Zanim podjęty zostanie temat etycznych niebezpieczeństw, mogących wpływać niekorzystnie na całe społeczeństwo polskie, warto uświadomić sobie, jak obecnie wygląda sytuacja naszych rodaków w omawianym kontekście.

Tę krótką analizę rozpoczniemy od treści centralnej, czyli kilku statystyk dotyczących samej upadłości konsumenckiej.

Wykres 1 Miesięczna ilość ogłoszonych upadłości konsumenckich w latach 2015-2018

Pierwszy wykres¹⁵ prezentuje ilość spraw per miesiąc, w których ogłoszona została upadłość konsumencka. Lawinowy wzrost na początku 2015 roku jest efektem wspomnianej nowelizacji, która uruchomiła realną (z perspektywy konsumenta – dłużnika) możliwość ogłoszenia upadłości. Dalsze lata pokazują, że osób niewypłacalnych w Polsce nie brakuje, gdyż każdego kolejnego miesiąca ilość pozytywnych wyroków wzrasta, aby w 2018 roku osiągnąć średnio ok. 550 spraw miesięcznie. Chcąc zrozumieć, kto jest potencjalnym beneficjentem wprowadzonego prawa należy przyjrzeć się strukturze wieku osób ogłaszających upadłość. Widać, że dominującą grupą są ludzie po 40. roku życia. Jedną z potencjalnych przyczyn takiego stanu

rzeczy są przemiany ustrojowe, które miały miejsce po 1989 roku w Polsce i całej Europie. Uwolnienie gospodarki z systemu centralnego sterowania, utworzenie państwowych, a później komercyjnych banków otwartych na udzielanie

kredytów konsumentom było szansą na „dobry start” dla ludzi, którzy w tym okresie rozpoczynali swoje dorosłe życie. Jednocześnie „raczkująca” gospodarka wolnorynkowa połączona z brakiem doświadczenia i konkretnej edukacji w dziedzinie ekonomii spowodowała, że wiele osób rozpoczęło życie „na kredyt”, spełniając własne marzenia o podróżach, budowie domu czy otwarciu firmy, nie zastanawiając się nad możliwymi zmianami w długoterminowej perspektywie gospodarczej. Ze smutkiem należy przyznać, że błędy poprzedniego pokolenia, które swoje dorosłe życie rozpoczęło po upadku komunizmu, po 30 latach od tamtych wydarzeń nie są wystarczającą lekcją dla naszego pokolenia. Niech potwierdzeniem powyższej, niepokojącej tezy, będzie przygotowany przez Biuro Informacji Kredytowej, a zebrany w raporcie Związku Banków Polskich – „InfoKREDYT” – wykres, pokazujący strukturę wiekową klientów, korzystających z kredytów konsumpcyjnych.

Wykres 2 Ogłoszenie upadłości a wiek konsumenta

¹⁵ Oba wykresy z <https://www.coig.com.pl/2018-upadlosc-konsumencka-grudzien.php>

Zadłużanie się młodych Polek i Polaków w firmach pożyczkowych obrazuje rażący brak edukacji i wyobraźni w dbaniu o własną kondycję finansową. W czasie, gdy banki objęte są

Wykres 3 Zadłużenie Polaków - banki i sektor pożyczkowy

regulacjami mającymi na celu walkę z lichwiarstwem, wiele tzw. „parabanków” oferuje swoje usługi z oprocentowaniem przekraczającym kilkakrotnie te, które mogą oferować banki sprzedając kredyty gotówkowe. W opinii autora, powyższe obserwacje są zwiastunem kolejnej „fali” upadłości konsumenckich, gdyż o ich orzeczenie będą ubiegały się coraz młodsze osoby mające problemy ze swoimi zobowiązaniami.

Zagrożenia etyczne

Przykład młodego człowieka opisany w historii z początku pracy jest pewnym obrazem pokolenia urodzonego w latach '90 XX wieku. Wolny świat, w którym zaczęło funkcjonować polskie społeczeństwo po roku 1989, wymaga dojrzałości i odpowiedzialności. Jednak często, zamiast zrównoważonego rozwoju i podejmowania spokojnych decyzji, młodzi ludzie uciekają w konsumpcjonizm. Pytanie stawiane przez Marka Kondrata w jednej z ostatnich kampanii reklamowych banku ING¹⁶ powinno stać się ośrodkiem refleksji nad kondycją naszego społeczeństwa. Aktor pyta: *Czy posiadanie stało się sensem naszego życia?*, zachęcając widza do posiadania oszczędności jako przeciwieństwa ciągłej, nieumiarkowanej konsumpcji. Chcąc zrozumieć funkcjonowanie człowieka jako konsumenta, można posłużyć się pojęciem stopy preferencji czasowej¹⁷.

¹⁶ Spot można obejrzeć między innymi w serwisie YouTube https://www.youtube.com/watch?v=g0pbJy6aq_8, 24.03.2019r.

¹⁷ Analiza powyższego pojęcia oraz całego zjawiska konsumpcjonizmu zaczerpnięta z: O. SROCYŃSKI: *Konsumpcjonizm i kultura zadłużenia. Etyczne aspekty polityki gospodarczej i cyklu koniunkturalnego*, [w:] *Etyczny wymiar odpowiedzialnego biznesu i konsumeryzmu na początku XXI wieku*, red. L. Karczewski, H. Kretek, Racibórz 2013, s. 347-356.

Adrian Skutnik

Stopa preferencji czasowej jest to indywidualne wartościowanie dóbr teraźniejszych (konsumpcja) w odniesieniu do dóbr przyszłych (oszczędności). Konieczność konsumpcji jest niezaprzeczalna. Każdy człowiek, aby przeżyć, potrzebuje konsumować zdobyte dobra. W związku z powyższym należy przyjąć, że to samo dobro jest więcej warte dzisiaj, niż odłożone w czasie. Dotyczy to zarówno dóbr pierwszej potrzeby (przede wszystkim żywności), jak również bardziej abstrakcyjnych dóbr ekonomicznych, w tym samego kapitału. Powyższa teza staje się uzasadnieniem moralnym dla dodatkowych kosztów (odsetek) podczas pożyczania pieniędzy. Odsetki są bowiem wyrównaniem wartości, pomiędzy możliwą konsumpcją własną w teraźniejszości, a tą odłożoną na przyszłość. I tak jak w przypadku odsetek od kapitału wartość ta jest wyznaczana ogólnie przez oprocentowanie kredytów i lokat, tak w przypadku innych dóbr ocena ich wartości w czasie zależy od indywidualnych preferencji człowieka. W związku z tym, bardzo trudno określić granicę pomiędzy odpowiednią konsumpcją, a „materialnym hedonizmem”. Jednocześnie można wskazać co najmniej kilka ludzkich zachowań (w szczególności młodego pokolenia), które ukazują zachwianie równowagi w tzw. zdrowej konsumpcji. Pierwszym z nich, najpilniej wpisującym się w temat eseju, jest tzw. „życie na kredyt”. Wzrastający standard życia społeczeństwa europejskiego (w tym również naszych rodaków) powoduje, że domowy budżet przewiduje więcej kosztów, niż realnych wpływów. Funkcjonujące wśród młodych przekonanie, że trzeba żyć „na pewnym poziomie” powoduje, że pozornie niezbędne do funkcjonowania sprzęty tj. smartfon, samochód czy abonament na portalu z filmami on-line są finansowane kartą kredytową czy przysłowiowo „brane na raty”. To zachowanie można tłumaczyć takimi zjawiskami, jak zmieniająca się moda, czy dbanie o własny wizerunek, kreowany między innymi w internetowych portalach społecznościowych. Potrzeba akceptacji, wymieniana jako jedna z istotniejszych w budowaniu relacji międzyludzkich, w erze materializmu, ma być zaspokajana dopasowaniem młodego człowieka do otaczającego go środowiska, a co za tym idzie posiadaniem najnowszych gadżetów, korzystaniem z drogich usług rozrywkowych czy podróżowaniem w najbardziej popularne miejsca na świecie. Często taki styl należy określić mianem „życia ponad stan”, gdyż pokazywany na zewnątrz obraz nie odpowiada sytuacji życiowej, w jakiej (młody) człowiek się znajduje. Zaspokajanie zachcianek nie idzie w parze z planowaniem i oszczędzaniem, a społeczne przyzwolenie na zadłużanie się w celach konsumpcyjnych wzmacnia siłę omawianego zjawiska. W tym kontekście prezentowanie upadłości konsumenckiej jako sposobu na wyjście ze „spirali zadłużenia”, czy rozpoczęcie życia z „czystą kartą” jawi się jako czynnik usprawiedliwienia decyzji i uspokojenia sumienia podczas podpisywania umowy o kolejny kredyt gotówkowy.

Jedna z wypowiedzi cytowanych w poprzednich paragrafach wskazuje na możliwość naruszenia zasady odpowiedzialności za zaciągnięte długi. To kolejne ryzyko, które niesie z sobą liberalizacja przepisów dotyczących upadłości konsumenckiej. W sytuacji, gdy pożyczkobiorca przestaje spłacać swoje zobowiązania, dopuszcza się złamania podpisanej umowy z wierzycielem. Powołując się na art. 415 k.c., brzmiący: „kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia”¹⁸ należałoby przyznać, że wierzyciel ponosi szkodę, nie otrzymując na czas zwrotu należności. Prosty rachunek prowadzi do wniosku, że umorzenie choć niewielkiej części wierzytelności jest stratą dla wierzyciela, której nie jest w stanie odzyskać. Oczywiście, banki oraz firmy pożyczkowe liczą się z ryzykiem tej straty, w odpowiedni sposób zarządzając portfelem swoich wierzytelności. Ponadto należy zauważyć, że konsekwencje wynikające z utraty niewielkiej części kapitału przez daną instytucję są niewspółmiernie małe w porównaniu z obciążeniem życiowym indywidualnego dłużnika. Ta dysproporcja jest uzasadnieniem dla podejmowania wszelkich działań upadłościowych. Jednocześnie nie jest ona wystarczająca, aby pomniejszać potencjalną odpowiedzialność dłużników, rezygnując między innymi z badania powodów zadłużenia. Warto zauważyć, że temat odpowiedzialności za podjęte zobowiązania wynikające z podpisanej umowy przenosi się dalej, dotykając innych relacji danego człowieka, a nie tylko stron podpisanej umowy. Przede wszystkim problemy finansowe pojedynczej osoby są często problemami jego najbliższej rodziny i przyjaciół. Poszukiwanie ratunku w długach zazwyczaj w pierwszym odruchu prowadzi do szukania pomocy w zasobach najbliższych osób, które rezygnują z wielu lat oszczędności, aby wyciągnąć dłużnika z jego kłopotów. Dlatego w edukacji finansowej, oprócz kształtowania indywidualnych postaw moralnych, w opinii autora, niezbędnym byłoby poruszanie tematu współodpowiedzialności za podejmowane decyzje finansowe i ich wpływ na budowę relacji interpersonalnych. Szczególnie rażąca w tym kontekście jest nieodpowiedzialna postawa rodziców wobec własnych dzieci. Wynikające ze złych postaw w zarządzaniu domowym budżetem konsekwencje mogą podwójnie zaszkodzić potomstwu. Po pierwsze, zagrożone jest bieżące zapewnienie potrzeb dziecka, w sytuacji gdy rodzice spłacają nadmierne zobowiązania. Dzieci, naśladując swoich rodziców, przejmują ponadto złe wzorce, które w przyszłości będą rzutowały na ich decyzje finansowe. Drugim zagrożeniem dla dzieci jest dziedziczenie długów i nierzadko konieczność spłaty zobowiązań zaciągniętych przez rodziców.

---

¹⁸ Cyt. *Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny*, Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19640160093>, 30.03.2019r.

Adrian Skutnik

Powyższe przykłady pokazują jedynie, że prawne regulacje mogą mieć wpływ na zachowania ludzi i mają wpływ na kształtowanie postaw społecznych. Ustanawianie prawa, które dotyka fundamentów ładu moralnego, powinno być dokonywane z wielką starannością i dbałością o zachowanie norm, będących podstawą funkcjonowania społeczeństwa. Dlatego ostatnim obszarem, którego dotyka prawo upadłościowe, a w szczególności przygotowywana nowelizacja, jest fundamentalna zasada sprawiedliwości. W prawie rzymskim definiowana jako „stała i niezmienna wola przyznania każdemu należnego mu prawa” wskazuje, że każdy człowiek powinien otrzymać to, co jest mu przynależne. Pomijając wspomnianą już wcześniej odpowiedzialność stron umowy za własne deklaracje, w relacjach międzyludzkich funkcjonuje tzw. *sprawiedliwość społeczna*. Reguluje ona w jaki sposób ludzie powinni otrzymywać odpowiednie prawa i obowiązki, a także dobra z nich wynikające. W podejmowanym temacie w kryterium sprawiedliwości zawiera się równy obowiązek regulowania swoich zobowiązań wynikających z zawartych umów. Korzystanie z kredytów w obecnym systemie społeczno-gospodarczym dotyka znaczącej części społeczeństwa. Umarzanie w świetle prawa długów, które niektórzy z konsumentów zaciągnęli w sposób rażąco niedbały i nieodpowiedzialny, powoduje naruszenie zasady sprawiedliwości wobec tych wszystkich, którzy regularnie spłacają swoje zadłużenia.

Podsumowanie

Powyższe rozważania na pograniczu prawa, analizy społeczno-ekonomicznej i etyki ukazują, że kwestia zadłużania się konsumentów jest niezwykle bogatym i obszernym tematem. W opinii autora, istotą sprawy w analizowanym temacie jest ostatecznie ludzka wolność. Z jednej strony, nie sposób ograniczyć możliwości zadłużania się, gdyż czasowe wypożyczenie kapitału jest normalnie funkcjonującym mechanizmem wolnorynkowym. Z drugiej strony, mając przed oczami perspektywę wolności należy pamiętać, że każdy dług jest w pewnym stopniu jej ograniczeniem. Przecież nakłada na pożyczkobiorcę obowiązek terminowego zwrotu należności zgodnie z ustalonymi zasadami. W ten sposób my, młode pokolenie Polek i Polaków, potrzebujemy znaleźć złoty środek pomiędzy realizacją własnej wolności, a odpowiedzialnością i konsekwencją w podejmowanych decyzjach. Jednak nie stanie się to automatycznie, jeśli zabraknie należytej i nowoczesnej edukacji ekonomicznej, a stanowione prawo będzie zachęcało do nieodpowiedzialnych działań. W postulacie edukacji ekonomicznej należy widzieć zarówno praktyczny wymiar, dzięki któremu uczeń, a po kilku latach wchodzący w samodzielne życie człowiek, będzie potrafił odnaleźć się w płataninie urzędów, banków, firm pożyczkowych i w pełni świadomie będzie podejmował kolejne kroki w swoim

Adrian Skutnik

dorołym życiu. Z drugiej strony, edukacja ta powinna podejmować kwestie etyczne, dotyczące tematów odpowiedzialności (w tym współodpowiedzialności za najbliższych), sprawiedliwości czy budowania społecznych relacji opartych na zaufaniu i przejrzystości. Również stanowione prawo powinno zachęcać do poprawnych zachowań. W szczególności gdy wprowadzane przepisy dotyczą spraw delikatnych i narażone są na wypaczone interpretacje, prawodawca powinien zadbać, by każdy z obywateli w sposób przejrzysty otrzymał informację na temat stanowionego prawa.

Zaufanie, transparentność w relacjach społecznych i świadomość podejmowanych decyzji są kluczem do dojrzałości młodego pokolenia, które nierzadko poszukuje realizacji swoich pragnień w nadmiernej konsumpcji i uzależnieniach, tym samym utrudniając sobie drogę do życia w prawdziwej wolności. Dołożmy wszelkich starań, aby niewola „spirali zadłużenia” dotykała coraz mniejszej liczby naszych rodaków.